
Preureditev Prešernovega trga v Ljubljani: Fontana kot "tujek"

Author(s): Pavel GANTAR, Pavle Gantar and Drago KOS

Source: *Urbani Izziv*, No. 12/13 (junij 1990), pp. 29-33

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180536>

Accessed: 07-09-2018 11:14 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Pavel GANTAR, Drago KOS

Preureditev Prešernovega trga v Ljubljani

Fontana kot "tujek"

Silovita reakcija javnosti na predlog preureditve Prešernovega trga v Ljubljani je simptomatično razkrila konfliktnost razmerja med javnostjo in urbanistično stroko. Še bolj kot to pa je ta epizoda opozorila na izredno občutljivost preureditev, ki posegajo v samo fizično in simbolno središče mesta. Prostor, ki kumulira simbolno identiteto, postane "posvečen", kar pomeni, da obstaja zelo velika verjetnost, da bo poseganje vanj označeno kot profana skrunitev "svetega".

Zavračanje fontane torej ni bilo nedvoumno usmerjeno zgolj proti konkretnemu predlogu preureditve trga. Takšen vtis je nastal predvsem zaradi silovitosti reakcije. Dejansko se je dogodilo nekaj bolj elementarnega, namreč refleksna reakcija, ki nima nič skupnega z argumentativno racionalnostjo, pač pa izvira iz težko opisljivega nelagodja pred novim. Ta zakrita dimenzija postane bolj nazorna, če si pobliže ogledamo, kakšne so bile najpogostejše pripombe oz. kritike predlagane ureditve in kakšni redki alternativni predlogi so se pojavili s strani javnosti.

Večina pripomb se je sklicevala na Prešerna. V tem sklicevanju lahko prepoznamo naslednje elemente, ki tvorijo podobo Prešernovega trga - Tromostovja:

Predlagana ureditev bi zasenčila Prešernov spomenik, zato bi uničila trg. Takšno "zasenčenje" bi oskrnilo lik Franceta Prešerna, ljudje bi izgubili pomemben objekt identifikacije. Iz pripomb lahko povsem nedvoumno sklepamo, da določa simbolno podobo trga Prešeren, ne pa izjemno zanimiva, nepravilna in lijakasta oblika trga (1).

Prav zaradi tega ljudje še posebej nasprotujejo fontani (2). Nov element na trgu naj bi razvrednotil

Prešerna. Iz pripomb lahko razberemo, kako daleč gre ljudska fantazija pri opisovanju načinov tega razvrednotenja. Sploh je nasprotovanje fontani eden od prevladujočih tonov v pripombah. Pri tem navajajo dva glavna razloga: "voda k vodi ne gre skupaj" in skrunitev Prešernovega spomenika ter s tem trga v celoti. Iz načina, kako so pripombe zapisane, lahko povsem utemeljeno sklepava, da ljudje niso kaj dosti razmišljali, ko so se izrekli proti fontani. Argument zoper je bila sama maketa, sicer pa so ljudje kar "avtomatično" povzemali argumentacijo, ki se je že pred tem pojavila v časopisju (tudi v pismih bralcev). Fontana je bila ironizirana, zato je "resna razprava" o njej postala nemogoča.

Vidimo torej, kako močna je simbolna podoba trga, povezana z vsem, kar ljudem pomeni podoba Franceta Prešerna. Ljudem ne pomeni toliko sama urbana forma trga kot mentalna podoba tega nesrečnega slovenskega pesnika. Zato poseg v prostor, ki je tako simbolno nabit, pravzaprav nujno sproža tako "skrajne" reakcije. Ne gre torej zgolj za "nerazumevanje umetniškega sporočila", za nerazumevanje umetnika, ki je "pred časom in sodobniki", kar je sicer argument nekaterih (redkih) kolegijskih obramb avtorja projekta. Po našem mnenju gre tudi za obratno razmerje, za nerazumevanje "ljudstva". Kakršen koli poseg na Prešernovem trgu bi sprožil silovite reakcije "konzervatorske javnosti". To potrjujejo tudi tiste pripombe, ki zagovarjajo vzpostavitev prejšnjega stanja, vključno s prejšnjim prometnim režimom. Pri vodenju postopka prenove bi skratka morali računati na fazno zaostajanje "uveljavljanja vrednot". Primerov za

to je veliko, med drugim prav v dosedanji zgodovini oblikovanja Prešernovega trga.

Pri vsem tem seveda nekoliko ironično deluje dejstvo, da ta trg ni vedno nosil Prešernovega imena, da je komaj 40 let, odkar ga je Prešern prevzel od Device Marije. Seveda nas to opozarja na dejstvo, kako ob vsem poudarjanju tradicije, zgodovine in vsega, kar je povezano s Prešernovim imenom (3), vendarle neusmiljeno deluje "zgodovinska amnezija" in kako hitro se ljudje, v spremenjenih konselacijah, privadijo na nove simbole, jih tudi prevzamejo in goreče zagovarjajo (4). Prav gotovo so ljudje zamenjavo imena tako hitro sprejeli in ponotranjili tudi zaradi tega, ker je v katoliški ikonografiji - še posebej na Slovenskem, kjer ima čaščenje Marije dolgo tradicijo - v podobo Device investirana podobna simbolika kot v podobo Franceta Prešerna. Na neki način imajo simbolni elementi, ki so vpisani v Prešernovo podobo, povsem ženski značaj. Ljudska podoba Franceta Prešerna predstavlja torej nekakšen "ateistični" ekvivalent katoliški podobi Device Marije.

Tako močna simbolna okupiranost trga s Prešernovim imenom pomeni določeno osiromašenje, saj so zapostavljeni izrazito kvalitetni in raznoški urbani elementi trga, ki imajo vse predispozicije, da z določeno preureditvijo trg pridobi tiste poteze, ki ga vzpostavljajo kot dominanten socializacijski in komunikacijski prostor v mestu.

V nadaljevanju pogledimo, kako si prebivalci vendarle predstavljajo določene spremembe na trgu. Spekter alternativnih predlogov je pravzaprav zelo ozek. To z drugimi besedami pomeni, da vsaj med tistimi, ki so se oglasili s pripombami, obstaja visoka stopnja soglasja. Mogoče je kdo zaradi tega presenečen, vendar pa glede na nizko stopnjo diferenciacije slovenske družbe in še zlasti zaradi aktualnih dogodkov (5), tesno povezanih s slovenskim sindromom, pravzaprav presenečenja ne more biti.

Javno mnenje očitno terja ureditev, ki bo povsem enoznačno in zelo poudarjeno določala oz. označevala slovenskost tega prostora. Od začetka akcije "Slovenija, moja dežela" naprej je najbolj znan likovni simbol slovenstva postal lipov list, kar je podoben nesporazum, kot se je že enkrat zgodil z jugoslovansko himno. V obeh primerih je neki slovanski simbol postal ekskluziven zgolj za neko podmnožico Slovanov. Kakor koli že, lipa naj bi stala sredi trga in dajala senco slovenskim glavam pa tudi popotnikom, ki bi se ustavili in posedeli pod njo. Ta domačijski scenarij se vztrajno ponavlja v mnogih pripombah, meniva pa, da le delno gre zgolj za posnemanje. Analiza pojavljanja tovrstnih predlogov nedvomno potrjuje sklepanje, da se je ista ideja pojavila v mnogih glavah velikokrat in neodvisno. Kako enoznačen pomen je dobila lipa v zavesti Ljubljancanov in drugih Slovencev, pove tudi dejstvo, da skoraj nihče ni čutil potrebe, da bi posebej utemeljeval svoj predlog. Utemeljitev pri nacionalnih simbolih očitno ni potrebna, če pa že obstaja, poseže v drug ideološki register, ki je prav tako nacionalno obarvan. Tako nekateri utemeljujejo postavitev lipe tudi s finančnega vidika kot zelo poceni varianto. **Skratka, lipa je slovenska in poceni.** Podoba, ki jo ljudje investirajo v Prešernov trg je seveda ruralno-domačijska, kar za Ljubljano ni nič posebnega in novega. Novo je le to, da tako izrazito prevladuje in zastira vse druge možne podobe. Prešeren in lipa sta glavna označevalca, ki konstituirata (pričakovano) podobo Prešernovega trga in vzpostavljata zvezo med slovenstvom in ruralnostjo. Kaj slaba tolažba za urbano kulturo tega mesta: na najbolj "urbanem" trgu se srečujemo z vdorom ruralizma (6)!

Še enkrat naj poudariva, da to ni nič posebnega. Spomnimo se samo na večno ponavljajoče se kritike sivega betonskega in asfaltnega urbanizma, ki utesnjuje, ne da dihati ipd. V mestu z nadpovprečno visokim odstotkom zelenih površin in kjer se po petih minutah vožnje iz strogega centra že srečamo z originalnimi

kmečkimi motivi, kmalu zatem pa se najdemo na travnikih in v gozdovih, je torej jadikovanje nad betonom in asfaltom zgolj izraz **poudarjene "agrikulturne" nostalgije**, ki je očitno še vedno bistvena značilnost Slovencev in tudi Ljubljancev.

Prebivalci nasprotujejo predlagani preureditvi Prešernovega trga tudi iz **higienističnih in moralnih razlogov**. Očitno so "pijanci" tako močna slovenska travma, da izbruhne ob najmanjšem povodu. Prohibicionistična naravnost nekaterih gre z roko v roki z higienizmom, tj. tistim mišljenjskim sklopom, ki ga že poznamo tudi iz drugih analiz urbane ideologije (7). Zlasti je tovrstno razmišljanje prisotno pri obravnavah nelegalnih gradenj, predvsem pri ti. črnih gradnjah "nizkega standarda", ki pogosto nimajo elementarnih higienskih standardov. Kljub temu preseneča pojavljanje tovrstnih pripomb tudi v konkretnem primeru, ko gre vendarle za popolnoma drugačno vsebino. Verjetno je interpretacija, da se tudi preko higienističnih in moralistično-antialkoholičnih pripomb javlja odpor do tujega, do motečega, bojazen pred vdorom profane javnosti v "posvečen" prostor. Zaradi tega ga je treba braniti, tj. očistiti vsega nehigienskega in nemoralnega. Skrb za mesto v tem smislu niti ne bi bilo problematična, če je ne bi spremljala **netoleranca do drugačnosti**, do drugačnega načina življenja, do drugačnih vrednot. Vse to pa je seveda značilnost predurbanih skupnosti, kjer še ni razločevanja med javno in privatno sfero. Prešernov trg je skratka s svojim simbolnim pomenom tako svet kraj, da pri njegovi zaščiti nastopajo podobni mehanizmi kot pri obrambi osebne in privatne. Zaradi tega bi morali prostor urediti tako, da se tu ne bi zbirali klošarji, pijanci, še posebej pa bi bilo treba poskrbeti za higieno. Tovrstne pripombe bi lahko uvrstili v bližino tistih, ki izražajo skrb za domačijskost urbanega prostora in vero vanjo, ki so torej **nostalgična refleksija** neke davne idealizirane skupnosti. O tej v določeni meri neurbani oz. nemoderni orientaciji Slovencev in tudi Ljubljancev bi

bilo primerno več spregovoriti na kakšnem drugem mestu, ker je očitno ena bistvenih značilnosti naše urbane ideologije.

Mag. Pavel Gantar, dipl. soc., mag. Drago Kos, dipl. soc., Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana.

(1) Spomnimo se Sitteja, ki prav nepravilnim oblikam trga pripisuje posebne kvalitete, saj so takšni trgi rezultat "organske" rasti mesta, ne pa kakšnih velikih reprezentativnih "vladarskih" olepševalnih posegov.

(2) Odkrila sva samo eno pripombo, v kateri občan zagovarja postavitev fontane in jo utemeljuje s tem, da bi s trikotnikom Prešeren - stopnišče - fontana poudarili Prešerna.

(3) Ni naključno, da je razmeroma veliko vpisovalcev pripomb odločilo, da jih zapiše v nekakšnih bolj ali manj polomljenih verzih. Videti je, da marsikdo išče delček Prešerna v sebi.

(4) Seveda je res, da je tudi tedaj, ko trg še ni nosil Prešernovega imena, na njem pa je stal njegov spomenik, že obstajala simbolna identifikacija med trgom in Prešernom, vendar vsekakor ni bila nerazdružno povezana s samim imenom trga.

(5) Javna razprava je sovpadala z začetkom "afere Janša - Borštner - Tasič - Zavrl".

(6) Predlagalcev v tem primeru očitno ne moti, da bi košata lipa sredi trga prav tako oz. še bolj zakrivala Prešerna, Plečnika in fraščiškane.

(7) Nekateri znaki kažejo, da se bo ta "mišljenjska tradicija" v bližnji prihodnosti še okrepila.

LJUBLJANSKI VODNJAKI

Kolaž ljubljanskih vodnjakov, živih in suhih, je hkrati mikaven in žalosten. V razponu dediščine, polpreteklosti in sodobnosti se kaže naša skromnost in nestremljivost, dnevna pragmatičnost, pa tudi zaniknost. Nekateri meščani so pripravljeni žolčno razpravljati o tem, kako daleč od reke lahko postavimo fontano, manj pa jih moti maloštevilnost fontan; mestnim vandalom tudi simbolni pomen ni ovira ...

Hoteli smo opozoriti na mestni okus, na vodo, ki sublimira življenje v mestnem vsakdanjem okolju, na zrcaljenje mestnih podob, na blagodejni šum, ki omilja hrup, na evokacijo naravnega v umetnem, živega v mrtvem.

Vladimir Mušič

Slike:
Breda Ogorelec

